

Paper

Overheidsfinanciën weer in de plus

September 2017

Inhoud

- 1. Begrotingsoverschot in 2016 3**
- 2. Inkomsten sterk gestegen 4**
 - 2.1 Economische groei stuwt belasting- en premieopbrengsten 4
 - 2.2 Aardgasbaten historisch laag 5
- 3. Uitgaven licht gedaald 6**
 - 3.1 Lagere afdrachten aan EU en rentelasten drukken uitgaven 7
 - 3.2 Sociale uitkeringen nemen verder toe 7
 - 3.3 Loonkosten en subsidies in de plus 9

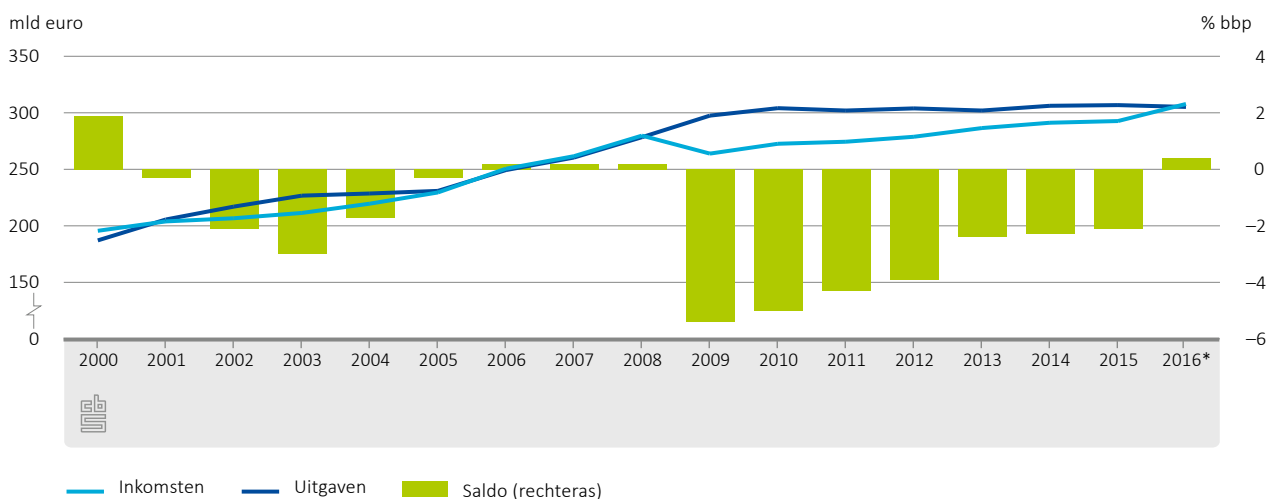
De inkomsten van de gehele overheid waren in 2016 voor het eerst sinds 2008 weer groter dan de uitgaven. Dit zorgde voor een begrotingsoverschot van 2,6 miljard euro. Door een flinke toename van de belasting- en premieopbrengsten stegen de overheidsinkomsten in 2016 naar bijna 308 miljard euro. Aan de winning van aardgas verdiende de Staat juist minder. De overheidsuitgaven daalden licht, naar ruim 305 miljard euro. Dat kwam onder andere door lagere afdrachten aan de Europese Unie. Wel namen de uitgaven voor sociale uitkeringen verder toe.

1. Begrotingsoverschot in 2016

Het begrotingsoverschot van de overheid kwam in 2016 uit op 2,6 miljard euro. Dit is 0,4 procent van het bruto binnenlands product (bbp). In 2015 was er nog een tekort van 2,1 procent, oftewel 14 miljard euro. De verbetering van het saldo is het gevolg van flink toenemende inkomsten, terwijl de uitgaven licht daalden. De laatste keer dat de inkomsten hoger waren dan de uitgaven was in 2008. Onder invloed van de financiële crisis volgde in het daaropvolgende jaar echter een tekort van 5,4 procent, ruim 33 miljard euro. Sindsdien is door het economische herstel en diverse beleidsmaatregelen het overheidssaldo flink verbeterd. Hierdoor voldoet Nederland voor het vierde opeenvolgende jaar aan de Europese begrotingsnorm, die stelt dat het tekort niet meer dan 3 procent van het bbp mag bedragen.

Naast de begrotingsnorm hanteert de Europese Unie een schuldnorm van 60 procent van het bbp. Nederland voldeed daar eind 2016 nog niet aan, al nam de schuld mede door het overschot op de begroting wel af. Ook verminderde de schuld doordat middelen vrijkwamen uit de verkoop van aandelen in staatsdeelnemingen ABN AMRO, ASR en Propertize. De overheidsschuld daalde in 2016 met ruim 7 miljard euro naar 434,2 miljard euro. Dit komt neer op een schuldquote van 61,8 procent van het bbp, een daling van 2,8 procentpunt ten opzichte van eind 2015. Doordat de dalende trend zich voortzette, dook de schuld in het eerste kwartaal van 2017 wel onder de norm van 60 procent.

1.1 Overheidsfinanciën

Bron: CBS.

2. Inkomsten sterk gestegen

De inkomsten van de overheid bedroegen in 2016 bijna 308 miljard euro, 15 miljard euro meer dan in 2015. Hiermee zet de stijgende trend door, al stegen de inkomsten wel harder dan in voorgaande jaren. In de afgelopen twintig jaar liepen de inkomsten alleen terug in het crisisjaar 2009. De toename in 2016 komt bijna volledig uit belasting- en premieopbrengsten, die door de groeiende economie flink stegen. Daarentegen daalden de inkomsten uit de winning van aardgas flink. Door beide ontwikkelingen steeg het aandeel van de belasting- en premieopbrengsten in de totale overheidsinkomsten tot 88 procent. In de periode 1995–2013 schommelde dit aandeel rond de 83 procent.

2.1 Overheidsinkomsten

	2012	2013	2014	2015	2016*
	mld euro				
Belastingen en sociale premies	230,3	236,5	246,4	252,7	269,9
Verkoop van goederen en diensten	17,4	17,0	17,3	17,4	17,6
Inkomens- en kapitaaloverdrachten	3,2	3,4	3,4	3,3	3,6
Winstuitkeringen	4,6	6,1	4,7	3,4	3,0
Inkomen uit grond en minerale reserves	11,0	11,8	8,1	4,9	3,0
Rente	3,4	2,7	2,4	2,1	1,8
Overige inkomsten n.e.g.	9,0	9,0	8,8	8,8	9,0
Totaal	278,8	286,5	291,2	292,7	307,8

Bron: CBS.

2.1 Economische groei stuwt belasting- en premieopbrengsten

De belasting- en premieopbrengsten stegen in 2016 naar bijna 270 miljard euro. Dat is ruim 17 miljard euro hoger dan in 2015, de grootste stijging sinds 2006. De toename is voor een groot deel toe te schrijven aan de groei van de economie. Zo namen onder invloed van de toegenomen werkgelegenheid de inkomsten uit loon- en inkomstenbelasting en sociale premies met 6,6 miljard euro toe.

Ook de vennootschapsbelasting droeg sterk bij. De inkomsten hieruit namen met bijna een derde toe tot 21 miljard euro. De ontwikkeling werd sterk beïnvloed door de mogelijkheid van bedrijven om verliezen uit het verleden te verrekenen met huidige winsten. Door die mogelijkheid werkt economische groei veelal vertraagd door in de ontvangsten van de vennootschapsbelasting. Wanneer de verliesvoorraad is opgedroogd, kan de opbrengst van de vennootschapsbelasting ineens snel toenemen.

Door de toegenomen consumptie stegen de btw-inkomsten met 3,7 miljard euro. Ook de toegenomen woningverkoop zorgden voor extra belastinginkomsten. Zo nam de opbrengst van de overdrachtsbelasting met bijna een derde toe, tot 2,3 miljard euro. Dit is een ruime

verdubbeling ten opzichte van 2013. In dezelfde periode steeg het aantal verkochte woningen van 110 duizend in het daljaar 2013 naar 215 duizend in 2016.

2.1.1 Belasting- en premie-inkomsten

	2012	2013	2014	2015	2016*
	mld euro				
Belastingen	135,5	139,1	147,8	156,3	165,6
waarvan					
loon- en inkomstenbelasting	44,3	44,2	45,5	51,4	50,2
belasting over de toegevoegde waarde (btw)	41,7	42,4	42,7	44,9	48,6
vennootschapsbelasting	11,9	12,4	14,5	16,1	21,0
accijnzen	11,3	10,9	11,6	11,2	11,7
motorrijtuigenbelasting	5,0	5,0	5,4	5,5	5,6
verbruiksbelasting op milieugrondslag	4,0	5,0	4,8	5,0	5,3
milieuheffingen	4,2	4,0	4,2	4,3	4,4
onroerendezaakbelasting	3,3	3,4	3,5	3,7	3,8
dividendbelasting	2,5	2,2	3,5	3,1	3,0
assurantiebelasting	1,1	2,3	2,4	2,4	2,5
overdrachtsbelasting	1,1	1,1	1,6	1,8	2,3
vermogensheffingen	1,4	1,7	1,5	1,6	1,8
belasting van personenauto's en motorrijwielen (bpm)	1,5	1,2	1,1	1,5	1,6
verhuurderheffing	-	0,0	1,2	1,3	1,5
bankenbelasting (incl. resolutieheffing)	0,5	0,5	1,5	0,9	0,9
kansspelbelasting	0,5	0,5	0,4	0,5	0,5
overige belastingen n.e.g.	1,2	2,2	2,3	1,1	1,1
Sociale premies	94,8	97,4	98,6	96,4	104,3
Totaal	230,3	236,5	246,4	252,7	269,9

Bron: CBS.

2.2 Aardgasbaten historisch laag

De overige inkomsten van de overheid, oftewel de ontvangsten die niet uit belastingen en premies komen, lagen in 2016 op bijna 38 miljard euro. Dit is ruim 2 miljard euro minder dan in 2015 en het laagste bedrag sinds 2004. Tot deze ontvangsten behoren bijvoorbeeld inkomsten uit de winning van aardgas, dividendontvangsten uit staatsdeelnemingen, ontvangsten parkeergeld en geïnde boetes.

De daling komt voornamelijk doordat de overheid minder verdiende aan de winning van aardgas. De productie en verkoop van aardgas leverde de schatkist via winstuitkeringen en concessierechten 2,6 miljard euro op, ruim 2 miljard euro minder dan in 2015. In het recordjaar 2013 bedroeg de opbrengst nog 13,6 miljard euro. De daling van de afgelopen jaren komt deels doordat minder aardgas werd gewonnen. Vanwege de negatieve gevolgen van de gaswinning in Groningen heeft de overheid het winningsplafond naar beneden bijgesteld. Ook lagere prijzen droegen sterk bij aan de dalende inkomsten. De producentenprijzen voor aardgas zijn in 2016 bijna gehalveerd ten opzichte van 2013.

Ook de winstuitkering van De Nederlandsche Bank (DNB) daalde, van 0,6 miljard euro in 2015 naar 0,2 miljard euro in 2016. Vanwege toegenomen financiële risico's door het monetaire beleid van de Europese Centrale Bank (ECB) heeft DNB een deel van de winst gereserveerd. Dit gaat ten koste van het uit te keren dividend. Tegenover de dalingen staat een stijging van ontvangsten uit getroffen schikkingen, voornamelijk door een schikking met het telecombedrijf Vimpelcom van 0,4 miljard euro.

3. Uitgaven licht gedaald

De overheid gaf in 2016 ruim 305 miljard euro uit, 1,5 miljard euro minder dan een jaar eerder. Na jaren van stijgingen liggen de overheidsuitgaven sinds 2010 met een bedrag van net boven de 300 miljard euro redelijk stabiel. Aan de daling in 2016 liggen meerdere ontwikkelingen ten grondslag: de afdrachten aan de Europese Unie namen flink af, maar ook de afgenomen aankoop van goederen en diensten en lagere rentelasten droegen sterk bij aan de dalende overheidsuitgaven. Daartegenover stond een toename van de uitgaven voor sociale uitkeringen. Waar een groot deel van de overheidsuitgaven de afgelopen jaren nauwelijks steeg of zelfs daalde, groeiden de kosten voor sociale uitkeringen door. Hierdoor zijn de sociale uitkeringen inmiddels goed voor bijna de helft van de totale overheidsuitgaven. In 2016 stegen ook de uitgaven aan salarissen en uitgekeerde subsidies.

3.1 Overheidsuitgaven

	2012	2013	2014	2015	2016*
	mld euro				
Sociale uitkeringen	138,1	141,9	142,9	145,0	148,3
Beloning van werknemers	60,1	60,2	60,4	59,7	61,0
Aankoop van goederen en diensten	42,6	41,8	42,9	42,0	40,9
Investerings (incl. desinvesteringen)	24,2	23,8	23,3	24,5	24,5
Inkomensoverdrachten	12,0	11,8	12,7	13,0	8,8
waarvan					
afdrachten aan de Europese Unie	4,2	4,7	6,1	6,0	2,2
overige inkomensoverdrachten	7,8	7,1	6,6	6,9	6,6
Subsidies	8,9	8,2	8,0	7,8	8,4
Rente	10,6	9,9	9,4	8,5	7,6
Kapitaaloverdrachten	4,3	5,1	3,8	4,6	4,3
Overige uitgaven n.e.g.	3,1	-0,7	2,7	1,8	1,6
Totaal	303,9	302,0	306,2	306,8	305,2

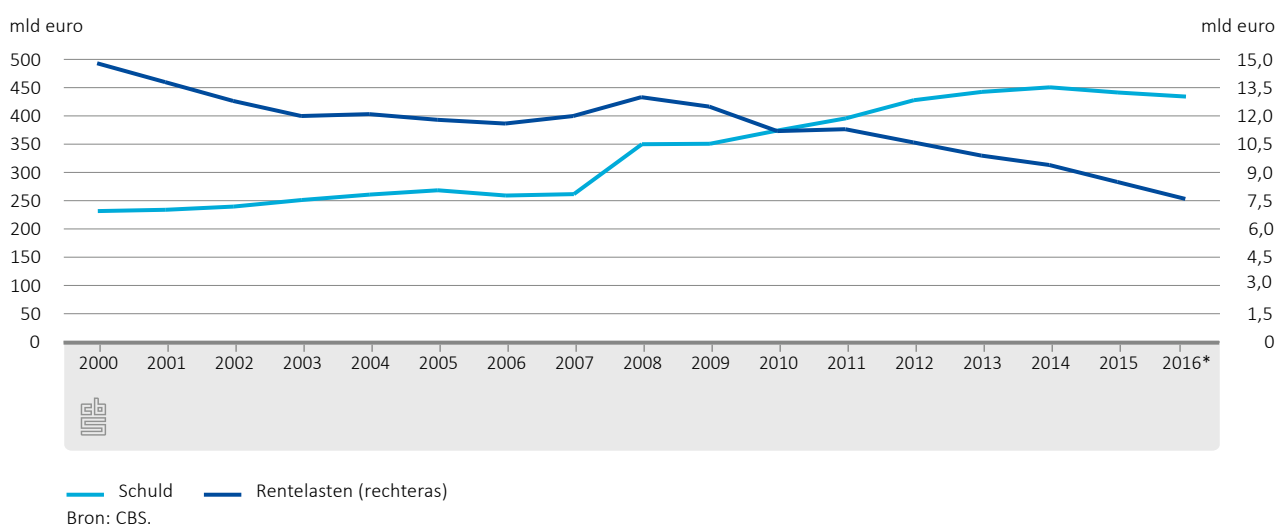
Bron: CBS.

3.1 Lagere afdrachten aan EU en rentelasten drukken uitgaven

De afdrachten aan de Europese Unie daalden van 6 miljard euro in 2015 naar ruim 2 miljard euro in 2016. De flinke daling komt voor meer dan 3 miljard euro doordat de Nederlandse overheid in 2016 met terugwerkende kracht een korting kreeg op de afdrachten over de afgelopen jaren. Dit resulteerde in de laagste afdracht sinds 2009. Ook toen ontving Nederland met terugwerkende kracht korting.

Ook historisch lage rentelasten droegen bij aan de daling van de overheidsuitgaven. De rentelasten van de overheid daalden met bijna 1 miljard tot 7,6 miljard euro. Dit is in lijn met de dalende trend van de laatste jaren. Sinds begin jaren tachtig waren de rentelasten niet meer zo laag. In vergelijking met de recordjaren midden jaren negentig zijn de rentelasten zelfs meer dan gehalveerd, terwijl de schuld sinds die tijd met meer dan 80 procent is toegenomen. De lage rentelasten zijn in de eerste plaats het gevolg van lage rentetarieven voor nieuw aangegane schuld. Mede door het opkoopprogramma van de Europese Centrale Bank (ECB) is er een grote vraag naar Nederlands schuld papier, waardoor de Staat kan lenen tegen lage rentetarieven. Daarnaast speelde bij de daling van 2016 mee dat de schuld van de overheid geleidelijk afneemt.

3.1.1 Schuld en rentelasten overheid

3.2 Sociale uitkeringen nemen verder toe

De overheid keerde in 2016 voor 148,3 miljard euro aan sociale uitkeringen uit, ruim 3 miljard euro meer dan in 2015. Het gaat om uitkeringen die bedoeld zijn om huishoudens financiële zekerheid te bieden tegen inkomensrisico's als ziekte, invaliditeit en arbeidsongeschiktheid. Ook bijdragen aan huishoudens om in bepaalde behoeftes te voorzien, zoals huisvesting en onderwijs, vallen onder de sociale uitkeringen. Sociale uitkeringen kunnen (gedeeltelijk) worden gefinancierd uit premies, waarbij de uitkering veelal wordt uitgekeerd door een van de socialezekerheidsfondsen. De AOW en de WW zijn hier voorbeelden van. Sociale uitkeringen kunnen echter ook betaald worden uit algemene middelen, zoals bijvoorbeeld gebeurt bij de kinderbijslag en de zorgtoeslag.

De uitgaven aan de AOW stegen met 1,1 miljard euro. Dat was daarmee de belangrijkste oorzaak voor de toename van de sociale uitkeringen. Hiermee zet de stijgende trend zich voort, maar is de toename minder groot dan in voorgaande jaren. De toename in 2016 komt voor een deel doordat de AOW-uitkering is gekoppeld aan de ontwikkeling van het netto minimumloon, die in 2016 was gestegen. Daarnaast nam het aantal AOW-gerechtigden toe met 26 duizend personen, ondanks de verhoging van de AOW-leeftijd. Op 1 januari 2016 steeg de pensioengerechtigde leeftijd naar 65 jaar en 6 maanden. Een jaar eerder was dat nog 65 jaar en 3 maanden.

De sociale uitkeringen via de Zorgverzekeringswet stegen met 1 miljard euro tot bijna 40 miljard euro en zijn hiermee goed voor meer dan een kwart van de totale uitgaven aan sociale uitkeringen. Onder de Zorgverzekeringswet vallen medische kosten die vergoed worden vanuit het basispakket van de zorgverzekering.

De uitgaven voor de kinderopvangtoeslag stegen in 2016 met meer dan 20 procent. Dat was relatief gezien de grootste toename. De overheid keerde 2 miljard euro uit aan deze toeslag. Hiermee kwam een eind aan de dalende trend. Nadat de uitgaven sinds de introductie in 2005 explosief stegen tot bijna 3 miljard euro in 2009, daalden ze door diverse versoeringen van de regeling in de daaropvolgende jaren. De stijging in 2016 komt voor een deel doordat de toeslag voor kinderopvang juist weer is verhoogd. Ook nam het aantal huishoudens dat deze tegemoetkoming ontving toe, van 420 duizend in 2015 naar 451 duizend in 2016.

3.2.1 Sociale uitkeringen

	2012	2013	2014	2015	2016*
	mld euro				
Zorgverzekeringswet (ZVW)	34,3	35,5	35,5	38,5	39,6
Algemene Ouderdomswet (AOW)	31,4	32,7	34,1	35,8	36,9
Wet Langdurige Zorg (WLZ)	-	-	-	17,4	17,8
Wet Werk en Bijstand (WWB)	5,0	5,3	5,9	5,8	6,1
Werkloosheidswet (WW)	5,1	6,7	7,1	6,6	5,9
Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO)	2,0	1,8	1,6	5,2	5,3
Wet op de Arbeidsongeschiktheid (WAO)	6,1	5,7	5,3	4,9	4,5
Zorgtoeslag	4,6	5,1	4,0	3,9	4,2
Werk en Inkomen Arbeidsvermogen (WIA)	2,1	2,6	3,0	3,4	3,9
Huurtoeslag	2,3	2,4	2,8	3,1	3,3
Algemene Kinderbijslagwet (AKW)	3,2	3,2	3,2	3,2	3,3
Jonggehandicapten (Wajong)	2,5	2,7	2,9	3,0	3,1
Jeugdwet	-	-	-	2,7	2,6
Kinderopvangtoeslag	2,3	1,9	1,7	1,6	2,0
Kindgebonden budget	0,9	0,9	0,9	1,8	1,9
Ziektewet (ZW-vangnet)	2,2	1,9	1,7	1,6	1,6
Wet Arbeid en Zorg (WAZO)	1,0	0,9	1,1	1,1	1,1
Toeslagenwet	0,9	1,0	0,9	0,8	0,8
Studiebeurzen	0,5	0,6	0,7	0,6	0,6
Algemene Nabestaandenwet (ANW)	0,8	0,7	0,6	0,4	0,4
Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ)	25,9	25,2	25,5	0,3	0,1
Overige uitkeringen n.e.g.	5,0	4,7	4,4	3,3	3,2
Totaal	138,1	141,9	142,9	145,0	148,3

Bron: CBS.

Tegenover de stijgingen stond een daling van de WW-uitkeringen van 0,6 miljard euro. Door de dalende werkloosheid nam het aantal lopende WW-uitkeringen in 2016 af van 446 duizend naar 412 duizend.

3.3 Loonkosten en subsidies in de plus

Naast de sociale uitkeringen namen ook de loonkosten van de overheid toe. Waar de uitgaven aan lonen in 2015 nog daalden, stegen ze in 2016 met ruim 2 procent tot 61 miljard euro. De toename is voornamelijk het gevolg van vernieuwde CAO's voor rijksambtenaren en leraren. Ten slotte stegen ook de uitgaven aan subsidies. De overheid keerde in 2016 voor 8,4 miljard euro aan subsidies uit, ruim een half miljard euro meer dan in 2015: de overheid droeg meer bij aan de opwekking van duurzame energie en extra subsidies voor onderzoek en ontwikkeling.

Verklaring van tekens

Niets (blanco)	Een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
.	Het cijfer is onbekend, onvoldoende betrouwbaar of geheim
*	Voorlopige cijfers
**	Nader voorlopige cijfers
2016–2017	2016 tot en met 2017
2016/2017	Het gemiddelde over de jaren 2016 tot en met 2017
2016/'17	Oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2016 en eindigend in 2017
2014/'15–2016/'17	Oogstjaar, boekjaar, enz., 2014/'15 tot en met 2016/'17

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312, 2492 JP Den Haag
www.cbs.nl

Prepress

CCN Creatie, Den Haag

Ontwerp

Edenspiekermann

Inlichtingen

Tel. 088 570 7070
Via contactformulier: www.cbs.nl/infoservice

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen/Bonaire, 2017.
Verveelvoudigen is toegestaan, mits het CBS als bron wordt vermeld.